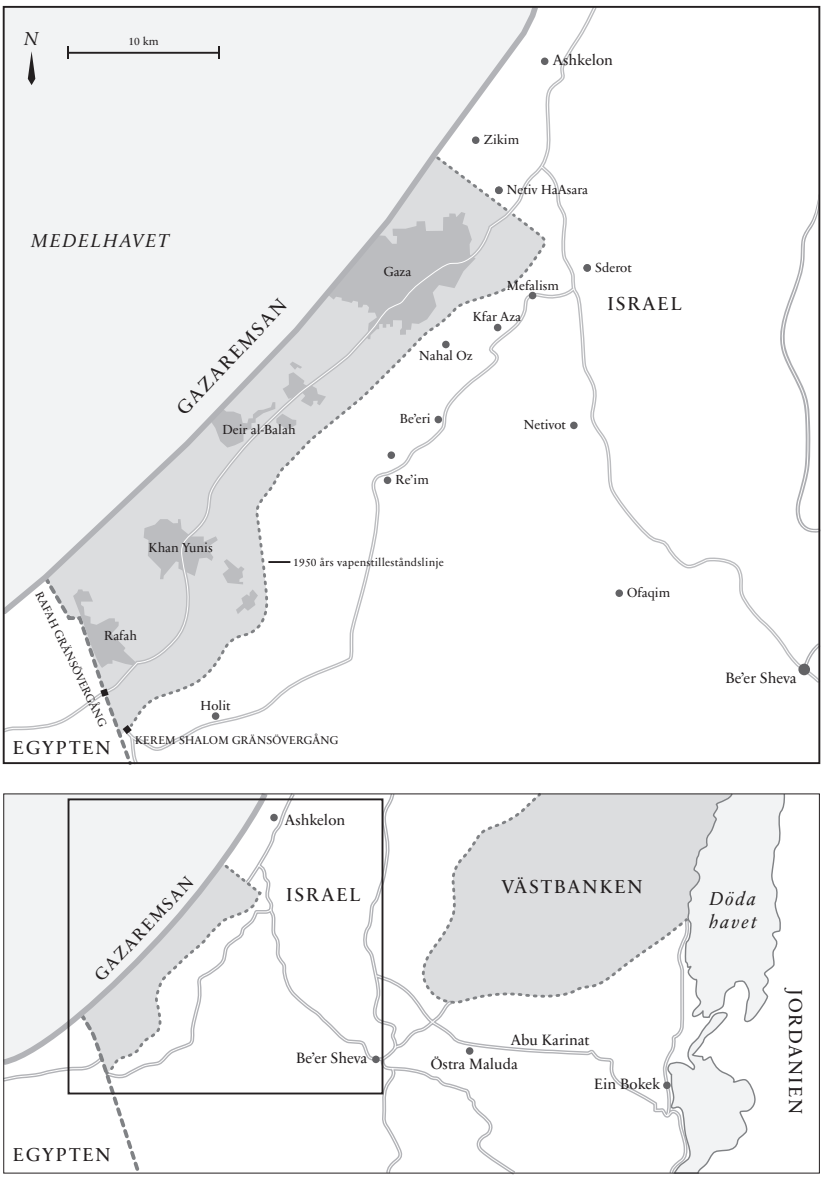
Lee Yaron

7 OKTOBER

100 berättelser

fri tanke

Översättning Michael Larsson

N
10 km
Ashkelon
Zikim
Netiv HaAsara
MEDELHAVET
Gaza
Sderot
Mefalism
ISRAEL
GAZAREMSAN
Kfar Aza
Nahal Oz
Be'eri
Netivot
Deir al-Balah
Re'im
Khan Yunis
1950 års vapenstilleståndslinje
Ofaqim
RAFAH GRÄNSÖVERGÅNG
Rafah
Be'er Sheva
Holit
EGYPTEN
KEREM SHALOM GRÄNSÖVERGÅNG
Ashkelon
ISRAEL
GAZAREMSAN
VÄSTBANKEN
Döda
havet
JORDANIEN
Abu Karinat
Be'er Sheva
Östra Maluda
Ein Bokek
EGYPTEN

Innehåll

1. Sorg – en introduktion 9
2. Sderot 21
3. En tur till Döda havet 39
4. Odessa till Ashkelon 51
5. Ofaqim 65
6. Negevbeduinerna 79
7. Fäder och söner 91
8. Krigets historia 1948–i dag 121
9. Rave 129
10. Till Be'eri och tillbaka 163
11. Från Katmandu till kibbutz Alumim 213
12. Gazas historia 229
13. Simchat torah 5702/1941–
    Simchat torah 5784/2023 237
14. Sorgens offer 247
15. Drakar och begravningstal 267

Efterord av Joshua Cohen 279
Författarens tack 285

Sorg – en introduktion

DEN JUDISKA TRADITIONEN att »sitta shiva«, en rituell sorgeperiod som utlyses när någon har dött, kommer från hebreiskans *sheva*, som betyder »sju«.

När Josef i Första Moseboken begravde sin far höll han »en stor och högtidlig dödsklagan« i sju dagar. I den poetiska Jobs bok berövas Job hustru, sju söner och tre döttrar, varpå hans vänner sätter sig med honom på marken – i mullen – och tröstar honom i sju dagar och sju nätter.

Flera årtusenden senare, i både de bibliska länderna och bland judiska grupper världen över, utgår ritualen från samma uråldriga formel:

Den sju dagar långa sorgeperioden inleds på begravningsdagen med att den närmaste familjen samlas för att »sitta« tillsammans. Under den tiden är varje tillstymmelse till vardag och rutin förbjuden. De sörjande får varken arbeta, laga mat, städa eller bada och måste stanna kvar i den avlidnes hem. De måste också sitta så nära marken som möjligt för att manifestera det låga i sorgen. Dörren ska lämnas olåst så att de som vill komma och erbjuda tröst inte blir utestängda – dessa besökare bistår sedan familjen med hushållssysslor. Under sorgeperioden avstår de sörjande från all njutning, gör en reva i kläderna för att illustrera sprickan i själen och det obetydliga i världsliga ting, och måste även täcka för speglar för att inte distraheras av fåfänga och sken i det att de vänder blickarna inåt. Det är inte

tillåtet att hälsa sörjande med ord som härrör ur basmorfemet *shin-lamed-mem*, den semitiska roten till hebreiskans shalom (och arabiskans salām), eftersom det inte anses lämpligt att sträva efter frid under sorgeperioden. På den sjunde och sista dagen ombeds kondoleansbesökarna att »väcka« de sörjande och hjälpa dem komma på fötter igen. Den så kontrollerande sorgen kräver ett formellt slut.

Sju hela dagar, lika lång tid som Gud behövde för att skapa världen och alla levande varelser, räcker knappast till för oss människor att sörja ett enda liv och resa oss ur vår klagan.

Trots att judendomen har budord som vägleder människan i allt från vaggan till graven så är den fåordig om hur man bör hålla shiva efter en massaker som den som ägde rum den sjunde oktober 2023 – shiva b'October på hebreiska – eller för kriget som utbröt därefter.

Om man har förlorat en son, en dotter, en mor och en make, alla på samma dag, bör de då sörjas tillsammans eller finns det en turordning? Bör man sitta shiva i sju dagar för varje enskild individ eller räcker det med en vecka för allihop? Vad gör man om det saknas en kropp att begrava? Eller om kroppen hålls i fångenskap – bör man inleda sörjandet utan jordfästning eller vänta tills liket har återbördats? Om kroppen är i delar, bör man då begrava ett fragment och sörja en enskild lem eller tand? Vilken uppgift har de medsörjande om de också sörjer? Och hur ska man markera slutet på en sådan shiva om det inte bara saknas rutiner, utan också hem att återvända till, och det dessutom är brinnande krig?

När jag skrev den här boken och intervjuade hundratals sörjande barn och föräldrar, överlevande och blåljuspersonal, försökte jag finna svar på de här frågorna. Jag ville hitta en väg fram som gjorde att vi kunde sörja och resa oss på nytt – och än en gång säga »shalom«.

Den 7 oktober 2023, mitt under sabbaten och simchat torah, en högtid som markerar sista dagen i lövhyddohögtiden, inledde medlemmar av Hamas tillsammans med allierade i Palestinska islamiska jihad och åtta andra grupper en operation som hade planerats under åtminstone tre års tid. Milismän forcerade gränsen mot Gaza och attackerade från land, luft och hav och dödade civila urskillningslöst i vad som kom att bli ett av de värsta terrorattentaten i modern historia och »den blodigaste dagen för judar sedan Förintelsen«, för att citera den amerikanske presidenten Joe Biden.

På mindre än tjugofyra timmar lyckades omkring 3 000 terrorister döda över 1 200 individer och kidnappa omkring 250 personer, de flesta israeliska medborgare, men också folk med rötter i över trettio länder. Civila i allt från spädbarns- till pensionsålder, en del som precis hade vaknat på morgonen, blev skjutna, knivhuggna och brända till döds; de torterades, våldtogs och lemlästades under mardrömslika former, och det hela dokumenterades ofta av terroristerna själva och delades på nätet. Hela samhällen förstördes och hundratusentals israeler tvingades lämna sina hem och blev flyktingar i sitt eget hemland.

Efter massakern förklarade Israel krig och gick till anfall mot Gaza med ett ursinne som saknade motstycke. Krigets syfte har varit att tillintetgöra Hamas, en terroristorganisation vars uttalade mål är att utplåna Israel och som efter nästan tjugo års styre är djupt inbäddad i Gazas civilbefolkning.

I skrivande stund har över trettiotusen Gazabor dödats i kriget enligt Gazas hälsoministerium. Många av dödsoffren är oskyldiga civila, däribland tusentals barn. Enligt FN har närmare två miljoner Gazabor fördrivits från sina hem och omkring 70 procent av alla bostäder har förstörts, liksom merparten av sjukhusen, marknaderna, skolorna och moskéerna. Vanliga

Gazabor har fått betala ett obeskrivligt högt pris. De tvingas på flykt och trängs i provisoriska tältläger nära den egyptiska gränsen. Utan fungerande sjukvård eller tillgång till vare sig renhållning eller de mest grundläggande sanitära behoven lider de av hungersnöd, uttorkning och sjukdomar. Män, kvinnor och barn som inte har någonting med Hamas övergrepp att göra har fått betala det högsta priset. För dem har till och med budet att sörja hamnat i skottgluggen. Att så många oskyldiga lider och dör är oförsvarligt.

Jag är barn och barnbarn till flyktingar och överlevande från Förintelsen. Jag är israelisk judinna. Jag är kvinna, feminist, journalist och en stolt anhängare av det läger som vill tillgodose rättigheterna för alla som bor mellan Jordanfloden och Medelhavet och fortfarande tror på drömmen om två stater för två folk – en lösning som skulle garantera demokrati och mänskliga rättigheter för både judar och araber, israeler och palestinier.

Jag har arbetat i snart tio år som journalist på *Haaretz*, Israels äldsta och mest respekterade dagstidning. Det är också den enda hebreiskspråkiga tidning som konsekvent har skildrat tillvaron för araber och palestinier och försvarat de israeliska minoriteternas medborgerliga friheter. Innan jag blev anställd som klimatkorrespondent – en tjänst där jag försöker få Mellanöstern att öppna ögonen för sitt allvarligaste existentiella hot – jobbade jag som reporter med inriktning på sociala frågor och välfärd. I den rollen klev jag ofta in i människors liv när de var som mest utsatta: offer för fördomar, våld i hemmet eller sexuella övergrepp. Jag rapporterade om asylsökande som diskriminerades på skolor och bostadsmarknad; om HBTQ-individer som kämpade mot en diskriminerande äktenskapslagstiftning och för rätten att få adoptera; om storförorenare, klimatförne-

kare och myndigheter som förvägrade förintelseöverlevande rättmätigt statligt stöd.

En del av mina reportage ledde till politisk förändring, ibland även till ny lagstiftning, och jag började därför betrakta mitt arbete som en form av offentlig opinionsbildning. När de som far illa av staten hamnar i rampljuset är det svårt att ignorera dem. Under min karriär har jag lärt känna nästan samtliga skikt i det israeliska samhället: judar, araber, beduiner, etiopier, eritreaner, sudaneser och kineser. Jag har haft ett särskilt fokus på de som befinner sig i marginalen, människor som det israeliska folkflertalet har en tendens att nedvärdera eller osynliggöra.

Enligt min erfarenhet har journalistiken till stor del, och därmed större delen av historieskrivningen, gått ut på att återge elitens förehavanden ur elitens eget perspektiv. När man rapporterar om politik utgår man från vad politikerna säger, snarare än vad de som påverkas av politikernas beslut säger. När man rapporterar om militären utgår man från vad befälhavare och pressansvariga säger i stället för vad soldaterna säger, för att inte tala om vad fienden säger. Jag ville beskriva massakern den sjunde oktober utifrån det journalistiska tillvägagångssätt som jag är fostrad i, det vill säga »nedifrån och upp«, där offren och de drabbade grupperna i så hög grad som möjligt själva får delge sina erfarenheter och berätta om sin sorg. Ibland med egna ord men alltid utifrån deras unika perspektiv.

Med utgångspunkt i både grävande journalistik och muntlig historia har jag och min researchgrupp intervjuat hundratals människor och sedan kompletterat materialet med offentliga handlingar och transkriptioner av telefonsamtal och e-postmeddelanden. Slutprodukten har blivit en bok som redogör för fler än hundra livsöden – samtliga civila, människor, som levde och dog vid gränsen mot Gaza.

I boken ryms allt från vänsterkibbutznikar och Burning Man-aktiga festprissar till beduiner och israeliska araber, men också fredsaktivister och arrangörer, förintelseöverlevande och flyktingar från Ukraina och Ryssland. Bland dessa har flera genomlevt nästan två decennier av Hamas raketangrepp och ändå hållit fast vid sin övertygelse om att det en dag ska bli möjligt att leva fredligt sida vid sida med sina grannar. Andra jag skriver om tappade sin tro på fred för länge sedan och har gång på gång röstat på Benjamin Netanyahu, övertygade om att endast han kunde garantera dem åtminstone ett mått av trygghet – en skenbild av fred – för deras barn. Bland övriga grupper som kommer till tals i boken finns thailändska och nepalesiska gästarbetare – säsongsarbetare vid gränsnära gårdar – samt turister från Europa och Sydamerika, semesterfirare som hade begränsad kunskap om den israelisk-palestinska konflikten och inte ens kunde skilja på hebreiska och arabiska när de slaktades.

Flera av de städer och gränstrakter som föll offer för denna moderna pogrom, som Sderot, Ofaqim och Ashkelon, räknas bland Israels fattigaste. Bland deras invånare finns ett flertal judar som tvingades fly sina hem i arabländer som Marocko, Tunisien, Algeriet, Jemen och Egypten under massakrerna och förföljelserna som följde i kölvattnet av Israels grundande i mitten av det förra århundradet. I världens enda judiska stat fann de en tillflykt och ett blomstrande liv. Dessa samhällen rymmer även stora grupper etiopiska judar, liksom judar från Ukraina, Ryssland och Centralasien som sökte sig till Israel inte bara efter Sovjetunionens kollaps, utan också på senare tid efter den ryska invasionen av Ukraina.

Kibbutzerna utmed gränsen grundades som övervägande socialistiska samhällen och stöder än i dag mitten- och vänsterpartier som förespråkar en tvåstatslösning. Om valresultatet enbart hade avgjorts av rösterna från några av dessa kibbutzer

hade Netanyahus parti Likud, som numera ingår i en koalition med några av Israels mest extrema rörelser, sannolikt inte fått tillräckligt många röster för att ta sig över spärren till Knesset.

Allt som allt har närmare sextio kibbutzer, moshaver och städer, i ett område som på hebreiska går under namnet Otef Aza [ung. Gazabältet, övers. anm.] fått ta de hårdaste smällarna. Få är de israeler som förstår konflikten bättre än de som bor längs gränsen, och få är de som lider mer. Ta till exempel kibbutz Be'eri, vars invånare på volontärbasis har kämpat för att palestinska patienter ska kunna komma till israeliska sjukhus och årligen donerat tusentals dollar i stöd till familjer i Gaza. Den sjunde oktober blev en av tio invånare i Be'eri mördad eller kidnappad, varav många pensionärer och barn. De flesta husen förstördes eller sattes i brand. I kibbutz Kfar Aza hölls årligen en särskild drakfestival, där budskapen om fred och samexistens skickades tillräckligt högt upp i himlen för att kunna landa hos barnen i Gaza. Även där är var tionde invånare antingen död eller hålls som gisslan i Gaza.

Hamas terrorister mördade och spred förödelse i samhällen som mer än andra främjade fredliga relationer mellan folken.

I mina efterforskningar frågade jag några av de drabbade familjerna om och i sådana fall hur deras ställningstagande hade förändrats efter att deras nära och kära mördats. Det är ett svårt dilemma, men det är just sådana frågor som israeler har tvingats att ställa, besvara och leva med.

En del progressiva familjer har fördjupat sin övertygelse och vill se en omedelbar fredsuppgörelse med palestinierna, medan andra jag har talat med har gått i motsatt riktning, åtminstone för tillfället, och menar att de var naiva och dåraktiga som någonsin trodde att israeler och palestinier kan samexistera. De är ursinniga på Hamas, och på den egna regeringen, som de menar övergav dem.

På andra sidan om den politiska skiljelinjen beskrev även sörjande som stödde Netanyahu en djup kris, för även de upplevde att allt de trott på och investerat så mycket i hade misslyckats. Om inte ens den mest högerradikala regeringen i landets historia kunde skydda dem så finns kanske inget skydd att få. Då måste individen ombesörja sitt eget skydd och lösa sina problem på egen hand: efter sjunde oktober har licensansökningar och vapenförsäljning skjutit i höjden.

Den gemensamma politiska grunden har aldrig varit smalare: det som förenar det israeliska samhällets ytterligheter är känslan av total kollaps. Men bortom det israeliska samhället finns ingen samsyn överhuvudtaget. De israelisk-palestinska relationerna är körda i botten, och bägge sidor har blivit blinda för varandra och döva för den andres klagan. Man kan inte, eller vill inte, erkänna smärtans ömsesidighet och förlustens gemensamma lott. Varje ny tragedi tjänar bara till att förstärka och bygga ut murarna mellan oss. Bägge sidor förvägrar inte bara den andres sanningar och känslor, utan den andres rätt att existera.

Även om jag delar palestiniernas sorg och bär vår sammanflätade historia på mina axlar så inser jag att de palestinska berättelserna inte är mina att berätta. I synnerhet inte nu. Jag inväntar ödmjukt de böcker som mina palestinska kollegor ska skriva, böcker som kommer att avhandla de oskyldiga Gazabor som plågades och dog till följd av mitt lands svar på det våld som deras makthavare utövade.

De flesta israeler och palestinier föddes in i våld. Hälften av alla israeler är under trettio; hälften av alla i Gaza är under arton. Jag är själv ett barn av denna demografiska verklighet – den förlorade generationen – och föddes i slutskedet av hoppets epok, alldeles i slutet av premiärminister Yitzhak Rabins styre,

året efter att han skrev under det första Osloavtalet och året innan han sköts till döds.

Det här var tiden när den första intifadan (som då inte kallades »första«) officiellt tog slut. Med intifadan syftar man på en rad terrorattentat riktade mot israeler som utfördes av en nybildad islamistisk terrorgrupp vid namn Hamas, den palestinska grenen av det egyptiska Muslimska brödraskapet, en rörelse som var nästan lika inriktad på att sätta stopp för Yassir Arafats sekulära Fatah som de var på att tillintetgöra Israel. I grundarstadgarna manar de uttryckligen till utplåning av den judiska staten.

Jag var två månader gammal när en självmordsbombare knuten till Hamas sprängde sig själv i luften i en buss full med passagerare, bara några meter från min mamma som bar mig i sin famn. I samma ögonblick som bomben detonerade ryckte hon mig därifrån.

Men samtidigt som varje bussresa eller promenad var förenad med fara tycktes freden ligga inom räckhåll, den hade till och med ett datum, och fast datumet hela tiden sköts upp verkade ett slutgiltigt avtal mellan Rabin och Arafat, och därmed mellan israeler och palestinier, hägra i den fuktiga medelhavsluften.

»Vi kommer från ett plågat och sörjande land … Vi har kommit för att försöka sätta stopp för fientligheterna«, sa Rabin vid en ceremoni som leddes av den amerikanske presidenten Bill Clinton på södra gräsmattan framför Vita huset, »så att våra barn och barnbarn inte ska behöva erfara krigets, våldets och terrorns fruktansvärda pris. Vi har kommit för att trygga deras liv, för att lindra sorgen och de smärtsamma minnena av det förflutna, och för att hoppas och be om fred.« Det var ett sällsynt och kontroversiellt uttalande redan då, eftersom det gav upprättelse till det palestinska lidandet. »Vi, soldaterna som har återvänt från striderna … vi säger till er i dag med hög och klar röst: Nog med blod och tårar!«

Arafat svarade: »Våra två folk väntar i dag på detta historiska hopp, och vill ge fred en verklig chans.«

Några av mina tidigaste minnen är från fredsdemonstrationer i Tel Aviv med mina föräldrar när jag sitter i barnvagnen eller på någon av deras axlar. Snart, mycket snart, sa de, kommer sorgens och krigens dagar vara förbi.

Och ändå var det detta som de själva hade fått höra från sina föräldrar, som tillhörde en generation med minnen av tidigare krig och tidigare sorger.

På 1920-talet hade släktingarna på min pappas sida, familjen Katz, redan varit flyktingar i flera omgångar, med början i förföljelserna mot ryska judar efter bolsjevikernas maktövertagande. De lyckades ta sig ända till Rumänien där de levde i två bräckliga generationer och försökte bygga upp sina liv på nytt. Under Förintelsen satt de inspärrade i arbetsläger, ett förhållandevis lindrigt öde jämfört med de miljoner som mördades i utrotningslägren, eller de hundratusentals som dog i landområden som överlämnades av tyskarna till Rumänien.

Efter att ha genomlidit ytterligare förföljelser under Rumäniens kommunistiska styre på 1960-talet blev de flyktingar ännu en gång. Min farfar Dan var professor i filosofi och min farmor Lili var översättare och tolk åt teatern och talade sju språk. Men när de kom till Israel fick de börja på ny kula och erbjöds endast jobb inom låglöneyrken: kommuntjänsteman respektive sekreterare. I sitt femte årtionde i livet var de tvungna att anpassa sig till ett nytt klimat, en ny kultur och ett nytt språk.

Om pappas släkthistoria är typisk för de ashkenaziska judarna så representerar min mammas släkt den andra, sefardiska, halvan.

Mina förfäder på mammas sida tillhörde de tiotusentals judar som fördrevs från Portugal enbart för att de var judar, ett uppbrott som levde vidare i deras efternamn, Adato. Hebreiskan använder sig av ett system som kallas gematria, där varje bok-

stav tillskrivs ett numeriskt värde. *Aleph*, den första bokstaven, är 1; *bet*, den andra bokstaven, är 2. Och så vidare. Min mors efternamn, Adato, består i hebreiskan av fyra bokstäver: *aleph*, *daled*, *tet* och *vav*. Tillsammans bildar de talet 1496, samma årtal som judarna fördrevs från Portugal. Efternamnet blir på så vis en ständig påminnelse om deras tragiska öde.

Efternamnet var särskilt populärt bland portugisiska judar som bosatte sig i Italien eftersom det rymde en dubbel betydelse: för judar syftade Adato på årtalet 1496, medan italienare uppfattade det som adatto, det italienska ordet för »passande, lämplig, anpassbar«, egenskaper som den här gruppen hade i överflöd.

Från Italien utvandrade släkten till Turkiet och slog sig ner i Istanbul och Izmir, där de levde i stor fattigdom. Mormor Malka arbetade som hushållerska hos en förmögen familj och lärde sig aldrig att läsa eller skriva på något språk. Morfar Avraham jobbade på samma godisfabrik som han gjort sedan han var liten. När staten Israel grundades bestämde de sig för att lämna de förtryckande restriktioner som hörde till deras officiella minoritetsstatus och steg ombord på ett fartyg mot Jaffa. Under sina första år i Israel tvingades de först bo i en provisorisk bostad, knappt mer än ett skjul, och sedan i en liten lägenhet i den utblottade staden Bat Yam. Där fortsatte de att tala ladino, ett urgammalt judisk-spanskt språk, men valde att inte föra vidare språket till sina barn. I stället visade de återigen prov på sin »anpassningsförmåga«. Så vitt de kunde se var hebreiskan framtidens språk.

På flykt från den judiska historien tog sig båda sidor av min familj till Israel och kämpade för att skapa sig ett nytt liv som israeler i ett land vars huvudsakliga syfte var att göra slut på tusentals år av förföljelser och blodbad. Detta var deras dröm, grundandet av en judisk stat, en dröm som under tusentals år förenade judar i exil.

Den här boken ges ut i ett tidigt skede. På sätt och vis är den en första försvarslinje – ett värn mot förvrängning och glömska. Under skrivandets gång, när jag intervjuade drabbade och anhöriga, så tänkte jag ofta på dem som jag inte kunde prata med, däribland de unga kvinnor som håller vakt vid gränsen.

Uppdraget som gränsvakt ges uteslutande till kvinnliga soldater, varför ordet har fått en feminin böjning: tazpaniyot, eller observatörer. Det finns en särskild militär misogyni inbyggd i den här logiken, en övertygelse utbredd bland de manliga befälen om att den israeliska gränsbevakningsteknologin är ofelbar och att kvinnorna snarare fungerar som en sorts reservplan, långt mindre effektiva än avancerade sensorer och datorsystem.

Men sanningen har sedermera kommit fram, för det var dessa unga kvinnor som först lade märke till Hamas truppövningar och sonderingar av israeliska försvar vid gränsen. Under veckorna och månaderna som ledde fram till sjunde oktober gick flera av gränsvakterna till sina överordnade med rapporter om suspekt aktivitet, men precis som för myternas Kassandra var det ingen som tog deras iakttagelser på allvar. Farhågorna avfärdades och rapporterna följdes inte upp.

Att hålla vakt är ett otacksamt jobb. Observatörerna sitter ensamma timme ut och timme in och blickar ut i ödemarken. Ändå måste kvinnorna ständigt hålla sig alerta.

Den sjunde oktober övermannades det israeliska gränsförsvaret. Sexton observatörer dödades och sju togs som gisslan. De var bland de första som kom till skada under den här ödesdigra sabbaten.

Hela Israel sitter nu, om inte i vaksamhet så i vaka. Shivan har inget slut i sikte och ingen vet när vi kommer att resa oss igen, eller hur det kommer att se ut när vi gör det.

Sderot

ELVA PERSONER SAMLADES den lördagen i ett nio kvadratmeter stort rum på Ehvat Israel-gatan i Sderot, i en barnkammare som tillhörde den två månader gamla bebisen Yishai Azougi: tjugotreårige pappa Yanon, tjugotvååriga mamma Hillel, Yanons föräldrar Eliyahu och Dalia, faster Moriah (som var gravid i tredje månaden), hennes man Haim, farbror Yadida, faster Tahila, faster Amunah och faster Shira.

På plats fanns även treåriga Lia Suissa och sexåriga Romi Suissa.

Azougis familj visste så gott som ingenting om de två Suissaflickorna. De visste inte var de bodde eller vilka deras föräldrar var. Inte heller hur de hade hamnat utanför polisstationen med blodiga kläder.

Flickorna var tysta, och familjen vågade inte fråga.

Halv sju på morgonen hade Yanon promenerat de tre kvarteren till synagogan som han alltid gjorde på sabbatsmorgonen. Men den här gången hade han återvänt en kort stund senare med två små flickor i släptåg.

Yanon bodde i en oansenlig lägenhet på tredje våningen i ett äldre bostadshus, där oset från den föregående kvällens högtidsmiddag låg i luften.

»Glad simchat torah till söta Romi och Lia som firar med oss«, ropade Yanon då han öppnade ytterdörren, som om han med hjälp av sitt tonläge försökte ge en förklaring till den

märkliga situationen. Flickorna klev skyggt in i lägenhetens smala, vitputsade hall. Lias mun gapade slappt. Romi grät, hon hade krossat glas i fötterna.

Yanon kunde inte ens förklara för sin familj vem främlingen i den svarta bilen var, han som hade bromsat in och ropat »jag är jude«, innan han lämpade över de två flickorna på Yanon och gav honom en brysk befallning: »Spring!«

Och han sprang. Han sprang med flickorna i sina darrande armar utan att fullt kunna ta in situationens absurditet; han hade ännu inte lärt sig trösta sin egen nyfödda bebis, än mindre främlingars barn. Som på ren instinkt tog han med barnen hem till sig, två flickor med mörkt, lockigt hår och de för sin familj så typiska buskiga ögonbrynen och mörka ögonen.

Yanons mamma, sjuksköterskan Dalia, gick genast in på badrummet med flickorna för att undersöka var blodet kom ifrån. Yanons fru Hillel följde med och tillsammans gav de flickorna ett bad. Yanon hörde hur de sjöng för flickorna i duschen. Romi och Lia var oskadda. Blodet var inte deras. Yanons systrar flätade flickornas hår och klädde dem i rena och alldeles för stora kläder.

Yanon klev ut på gatan igen och började gå mot polisstationen, där Lia och Romi hade överlämnats i hans förvar, för att försöka pussla ihop vad som hade hänt. Det låg kroppar på trottoaren och han hörde skottlossning i fjärran. Han ville gå närmare för att se om han kunde hjälpa till på något sätt när en granne ropade åt honom att springa hem och söka skydd.

Sderot i södra Israel är beläget en dryg kilometer från Gaza och har i likhet med många andra gränsnära städer länge kämpat mot fattigdom och arbetslöshet. Staden grundades 1951, endast några kilometer från den förstörda arabiska jordbruksbyn Najd, och fungerade ursprungligen som en ma'abara

(genomgångsläger) med omkring sjuttio tält. De första bosättarna var invandrare från Iran, Irak och Kurdistan som flytt sina hemländer på grund av antisemitiska förföljelser och pogromer. Staden expanderade med varje ny invandringsvåg: från Marocko och Rumänien på 1960-talet, Sovjetunionen på 1970-talet och Etiopien på 1980-talet. År 1990 hade Sderot cirka 10 000 invånare. År 2000 började staden beskjutas med raketer inifrån Gaza.

Under de senaste två decennierna har Sderot fått ta de värsta stötarna under Hamas raketangrepp, en ofta nattlig terror som trots Israels luftvärnssystem Iron Dome har skördat dussintals dödsoffer. Bland de mer uppmärksammade incidenterna kan nämnas raketen som i juni 2004 landade i närheten av en förskola och dödade treårige Afik Ohion Zahavi och femtioårige Mordechai Yosifov. I september 2004 dödades tvååriga Dorit Inso och fyraåriga Yuval Abba av en raket när de besökte sin farmor. År 2006 dog fyrtiotreårige Yaakov Yakovov och femtiosjuåriga Fatima Slotka i två separata raketattacker. År 2007 dog trettiotvååriga Shir-el Perdiman och trettiosexåriga Oshri Oz i två separata raketattacker, och år 2008 dödades Roni Yahya, en lovande ung student vid Sapir College, i ett bombardemang med fler än sjuttio Qassam-raketer.

Händelser som dessa är en bidragande faktor till varför omkring 5 000 invånare hade lämnat Sderot sedan år 2000, när den andra intifadan började. De som stannade kvar – staden hade 35 000 invånare år 2023 – betraktade sig själva som överlevande redan före den sjunde oktober.

Bara ett par veckor innan de två Suissaflickorna knuffades in i hans famn hade Yanon byggt om sitt skyddsrum – husets enda bombsäkra rum – till barnkammare. Han och Hillel hade målat väggarna gröna och vita, skruvat ihop en spjälsäng åt Yishai,

deras förstfödde, och installerat en liten bambubyrå för blöjor och våtservetter. I rummet hade de även burit in alla gåvor som de hade fått vid Yishais brit mila, omskärelsen. Nu öppnade Hillel presenterna och gav leksakerna till systrarna för att de skulle få något annat att tänka på.

Vid tolvtiden på dagen tyckte Yanons mamma Dalia att det var dags. Hon tog med sig Romi in på sovrummet och sade: »Berätta nu, flicka lilla. Vad är det som har hänt?«

Sexåringen berättade allt hon kunde minnas eller förstå av det som inträffat den morgonen och inledde en hackig monolog med många förlägna pauser.

»Jag vaknade tidigt på grund av flyglarmen. Mamma och pappa sa att vi skulle köra norrut så att inte raketerna kunde nå oss. De sa att jag skulle packa ner telefonen för att ta bilder. Min hund Simba fick följa med också. Jag var glad och sjöng. Sen hördes en explosion i bilen. Mamma och pappa skrek till oss att hoppa ut. Simba försvann. Mamma sa åt mig att inte tänka på Simba utan följa med henne i stället. Vi gömde oss i en buske.«

»Vad hände med din pappa?«

»Pappa tog Lia och sprang åt ett annat håll. Lia kom tillbaka till bilen utan pappa. Hon sa att han var smutsig och att han hade sagt att hon skulle leta upp mamma. Sedan kom en polis som sa att vi skulle följa med honom. Det hördes en till explosion och jag försökte väcka mamma. Jag gömde min lillasyster och drog ett lakan över oss. När allt 'pang pang' tog slut skrek jag så högt jag kunde på hjälp, och sen bar en man ut oss ur bilen och gav oss till Yanon.«

»Vad heter dina föräldrar?«

»Dolev och Odia Suissa.«

Under tiden ringde Yanon polisen och berättade att han hade hittat två flickor; föräldrarna saknades och var kanske

döda eller skadade. Polisen beklagade men kunde tyvärr inte bistå med någon hjälp just för ögonblicket eftersom det fortfarande gick omkring terrorister på gatorna och sköt folk. Yanon ringde socialtjänsten. Även de bad om ursäkt och förklarade att de hade för många ärenden. Yanon kontaktade då ambulanssjukvården för att se om de hade hört någonting om Dolev eller Odia Suissa, men det var för tidigt för dem att göra en efterlysning: deras första prioritet var att rädda folk som befann sig i akut fara.

Yanon letade upp Dolev Suissas Facebooksida där det fanns en bild på Dolev och Odia på en blomsteräng tillsammans med Romi och Lia. Han skrev och raderade fyra meddelanden innan han skickade följande: »Dolev, dina flickor är hemma i vårt hus. De mår bra. Skriv ditt nummer så ska jag kontakta dig.« Han kollade telefonen varannan minut i hopp om att han hade fått svar.

»Romi, har du släktingar i Sderot?« frågade han efter en timmes väntan.

»Min farmor Eliana bor på Yitzhak Sade-gatan«, mindes sexåringen plötsligt.

Det var fem minuter bort med bilen men kommunen hade utfärdat en varning om att terrorister strök omkring i området och sköt fotgängare. Alla invånare uppmanades att låsa in sig i sina skyddsrum. Yanon drog sig plötsligt till minnes att hans fru hade en vän, Ronal, som bodde på samma gata som Eliana. Han ringde Ronals man, Elazar, och frågade om han kände den äldre kvinnan. Det visade sig att Elazar kände Dolev, men inte Dolevs mamma. Yanon frågade om han kunde tänka sig att trotsa utegångsförbudet, leta upp farmodern och ge henne en hälsning. Det gick Elazar med på. Efter att ha knackat på omkring trettio dörrar hittade han till slut familjen Herstein-Suissas hus.

En kvinna med gråblont hår och enorma glasögon öppnade